METSÄBIOTALOUDEN TIEDEPANEELI

Metsäbiotalouden tiedepaneelin asiantuntijalausunto

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta, maatalousjaosto

Asia: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Teema: Arvio siitä, miten talousarvioesitys vastaa Kansalliseen metsästrategiaan

Aika: keskiviikko 23.10.2024 klo 10:30.

Johdanto

Kansallinen metsästrategia 2035 hyväksyttiin kansallisessa metsäneuvostossa 14.12.2022. Strategiassa kuvataan keskeiset metsäalan kehittämisen tavoitteet ja painopisteet ottaen huomioon kokonaisvaltaisen kestävän kehityksen sekä metsien merkityksen ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa. Strategia toimii kansallisena metsäohjelmana, joka tavoittelee kasvavaa hyvinvointia metsistä ja metsille.

Kansallisen metsästrategian päämääriä tavoitellaan kolmen kärkihankkeen avulla. Strategian mukaan hankkeilla lisätään metsien kasvua, hiilensidontaa ja puuntuotosta, parannetaan talousmetsien elonkirjoa ja luodaan kilpailukykyistä toimintaympäristöä uudistuvalle ja vastuulliselle metsäalalle.

Hallitus on antanut 23.9.2024 eduskunnalle esityksen vuoden 2025 talousarvioksi sekä siihen liittyviksi lakiesityksiksi. Hallituksen esityksessä momentille 22. Luonnonvara- ja biotalouden edistäminen myönnetään 4 064 000 euroa. Tästä summasta 1 491 000 euroa arvioidaan kohdistuvan Kansallisen metsästrategian toimeenpanoon ja muihin kehittämishankkeisiin. Muuten talousarviossa ei suoraan viitata Kansalliseen metsästrategiaan.

Seuraavassa arvioidaan sitä, miten talousarvioesitys vastaa Kansalliseen metsästrategiaan sen neljän keskeisen päämäärän osalta.

Lausunto

Suomi on kilpailukykyinen toimintaympäristö uudistuvalle ja vastuulliselle metsäalalle

Metsästrategian mukaan tähän päämäärään sisältyvät muun muassa metsäalan investointiedellytyksistä, raaka-aineiden saatavuudesta ja huoltovarmuudesta huolehtiminen sekä metsäalan monipuolistuminen. Tavoitteena on metsiin perustuvan liiketoiminnan monipuolistuminen ja kasvaminen.

Paneeli pitää hyvänä TKI-rahoituksen tavoitteellista kasvattamista. Paneeli katsoo, että TKI-malli, jolla edistetään ylihallituskautista ja haastelähtöistä TKI-toimintaa tukee tehokkaasti tavoitteita, jotka koskevat (metsä)biotalouden arvonlisän kaksinkertaistamista ja esimerkiksi siirtymistä puhtaaseen energiaan.

Rakentamisen puolella niin uutta arvonlisää kuin ilmastohyötyjä voidaan saada korvaamalla energia- ja päästöintensiivisiä rakennusmateriaaleja pitkäikäisillä ja korkean jalostusasteen kotimaisilla puutuotteilla. Ilmastotavoitteiden näkökulmasta erityisesti kehittymässä olevaan teknisten hiilinielujen käyttöönottoon edellyttävät pitkäjänteistä sitoutumista. Onnistuessaan tekniset hiilinielut tukisivat sekä ilmasto- että arvonlisätavoitteita metsäsektorilla.

Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä

Metsien käyttömahdollisuuksia korostava päämäärä kattaa monipuoliset ekosysteemipalvelut ja kannattavan metsätalouden näkökulmat. Päämäärään sisältyy myös ilmastonmuutoksen hillintä ja alueiden elinvoimaisuuden turvaaminen. Strategia korostaa aktiivista metsänhoitoa ja metsänomistajien tavoitteellista ja aktiivista roolia. Metsien tarjoamat ekosysteemipalvelut lisäävät ihmisten hyvinvointia ja luovat uusia ansaintamahdollisuuksia. Metsäbiotalouden tiedepaneeli pitää tärkeänä, että näille monipuolisille ekosysteemipalveluille kehitetään aktiivisesti markkinaa, jonka sekä ekosysteemipalveluiden tuottajat ja ostajat kokevat luotettavat ja jonka kokevat vaikuttavaksi.

Metsäbiotalouden tiedepaneelin tuoreen selvityksen mukaan Suomen metsiin kohdentuu kansalaisten, metsänomistajien, yritysten ja eri politiikkasektoreiden taholta yhä monipuolisempia toiveita (Tyrväinen ym. 2024). Nämä tavoitteet kilpailevat osin keskenään, eikä kaikkia toiveita, kuten hakkuumäärien kasvattamista, aineettomiin hyötyihin perustuvan liiketoiminnan vahvistamista ja monimuotoisuuden turvaamista voida välttämättä toteuttaa yhtä aikaa, samoilla maantieteellisillä alueilla, joten eritoimintojen yhteensovittamiseen ja priorisointiin tulee panostaa.

Selvityksemme mukaan luonto- ja ympäristöarvojen rooli metsien käytön hyväksyttävyyteen vaikuttavana tekijänä on selvästi kasvanut viimeisten 20 vuoden aikana. Tämä kehitys vahvistaa metsien tuottamien erityyppisten ekosysteemipalveluiden ylläpitoa ja niiden monipuolista taloudellista hyödyntämistä, millä on jo havaittu olennaisia paikallis- ja aluetaloudellisia vaikutuksia.

Metsäbiotalouden tiedepaneeli pitää kannatettavana, että hiilineutraaliuden tavoitteita edistetään sektorirajat ylittäen rahoitusinstrumenteilla, jotka kohentavat samaan aikaan ympäristön tilaa ja lisäävät uusiutuvan energian käyttöä edistäviä, vastuullisia investointeja. Paneeli katsoo, että toimien tehokkuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava entistä tarkemmin uusimpaan tutkimustietoon perustuen. Uusiutuvan energian investoinnit vaikuttavat voimakkaasti maankäyttöön, eliölajeihin, muihin elinkeinoihin ja esimerkiksi myös harvaan asuttujen alueiden elinvoimaisuuteen. Paneeli katsoo, että yli hallintoaluerajojen on tehtävä yhteistyötä erityisesti tuulivoiman lisärakentamisen osalta. Aikaisen vaiheen osallistaminen projekteihin tukee uusiutuvan energian hyväksyttävyyttä ja tuo esille eri näkökulmat, joita voidaan pyrkiä prosessin aikana yhteensovittamaan.

Metsien elinvoimaisuuden, monimuotoisuuden ja sopeutumiskyvyn vahvistaminen

Strategian päämäärään kuuluu metsien monimuotoisuudesta ja monipuolisuudesta huolehtiminen. Tavoitteita ovat metsien ilmastokestävyyden vahvistaminen ja tuhoriskien hallinta. Talouskäytössä olevien metsien monimuotoisuuskehitys tulisi kääntää elpymisuralle ja hallita metsätalouden aiheuttamia ympäristöriskejä (esim. vesien ja maaperän suojelu).

Luonnon monimuotoisuutta vahvistetaan luonnonsuojelualueita perustamalla, elinympäristöjä ennallistamalla, kunnostamalla ja hoitamalla. Paneeli pitää ensiarvoisen tärkeänä, että toimenpiteet ja rahoitus kohdennetaan sellaisille alueille, joissa suojelu- ja monimuotoisuushyödyt ovat korkeat ja elinympäristön ennallistaminen/hoito tuottaa suurella todennäköisyydellä merkittävää paranemista paitsi itse kohteen myös sen lähialueiden kokonaistilassa. Tavoite edistää YK:n luonnon monimuotoisuutta koskevan

yleissopimuksen ja EU:n biodiversiteettistrategian pohjalta laadittavan Suomen luonnon monimuotoisuusstrategian ja toimintaohjelman toimeenpanoa.

Helmi-elinympäristöohjelma- ja METSO-ohjelmat ovat jatkossakin keskeisiä työkaluja ja metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo niiden luovan edellytyksiä metsäbiotalouden kokonaiskestävyyden vahvistumiselle. Ennallistamisasetuksen toimeenpanon osalta paneeli katsoo, että on erittäin tärkeää minimoida ennakoimattomat, ei-toivotut vaikutukset, joita sinänsä kannatettavasta ennallistamisesta voi aiheutua. Esimerkiksi hyväkasvuisten, ojitettujen turvemetsien ennallistaminen johtaa tutkitun tiedon perusteella suokasvillisuuden palaamiseen ja todennäköisesti turpeen määrän kasvuun ja suurempaan hiilen sitoutumiseen maaperään. Samalla se johtaa kuitenkin puuston nielun menettämiseen pysyvästi ja mahdollisesti maaperän metaani- ja ilokaasupäästöjen kasvuun, jotka seuraavina vuosikymmeninä voivat heikentää alueen kokonaishiilitasetta. Kokonaisvaikutusten arviointi on siksi tärkeää näiden vaihtosuhteiden merkityksen arvioimiseksi ja toimenpiteiden optimaaliseksi kohdentamiseksi tutkitun tiedon pohjalta.

Tiedolla johtamisen ja metsäalan osaamisen vahvistaminen

Tiedolla johtamisen ja osaamisen strateginen päämäärä perustuu tutkittuun tietoon, tiedon käytettävyyteen, hyvään tietopohjaan ja osaamisen jatkuvaan lisäämiseen sekä viestintään. Metsästrategian mukaan laadukas tutkimus, kehittyvä paikkatieto ja tiedon käytettävyys luovat vahvan tietopohjan päätöksenteolle ja ennakoinnille, ja metsäalan monipuolinen osaaminen vastaa muuttuviin tarpeisiin. Viestintä ja vuorovaikutus lisäävät metsien käytön, metsäympäristön ja metsäkulttuurin ymmärrystä yhteiskunnassa.

Metsäbiotalouden tiedepaneelin analyyseissä (esim. Österberg ym., 2024), kuten muutenkin yhä useammin kansallisessa metsäkeskustelussa, metsäbiotalouden arvonlisän nostaminen on tunnistettu Suomen metsäbiotalouden vahvistumisen kannalta keskeisimmäksi ja erittäin laajasti hyväksytyksi tavoitteeksi. Metsäsektorin arvonlisää on mahdollista kasvattaa Suomessa korkeamman jalostusarvon materiaalien avulla, mutta tämän kehityksen toteutuminen edellyttää uusien materiaali-innovaatioiden kaupallistamista kotimaassamme.

Uusien innovaatioiden kehittymistä ja menestymistä voidaan tukea panostamalla niin perustutkimukseen kuin soveltavaan tutkimukseen, rahoittamalla innovaatioita ja vaikuttamalla siihen, että Suomi on houkutteleva ympäristö yrittäjille ja kansainvälisille osaajille.

Suomessa on korkeatasoista osaamista puunjalostuksen ja uusien puupohjaisten tuotteiden saralla, mistä on tärkeää pitää kiinni myös tulevaisuudessa. Esimerkiksi Suomen Akatemian, Strategisen tutkimusneuvoston ja Business Finlandin metsäbiotalouteen liittyvä tutkimus olisi tärkeää turvata myös nykyisen lippulaivakauden jälkeen. Biopohjaisten materiaali-innovaatioiden tueksi tarvitaan rahoitusta soveltavaan monitieteiseen kehitystyöhön, jonka avulla voidaan varmistaa muun muassa uusien materiaalien valmistuksen teknistaloudellinen potentiaali, kestävyys ja toiminta eri sovelluksissa.

Tutkimuksen ja osaajien lisäksi materiaali-innovaatiot vaativat tyypillisesti merkittäviä investointeja tuotannon skaalaukseen jo yritystoiminnan alkuvaiheessa. On myönteistä, että Suomessa on yksityisiä toimijoita, jotka sijoittavat ennakkoluulottomasti metsäsektorin ja biotalouden startupeihin ja innovaatioihin. Tutkimuksen ja kaupallistamisen välinen kuilu on metsäsektorin innovaatioissa kuitenkin tyypillisesti leveä, ja sen ylittämiseen tarvitaan edelleen uusia rahoitusmuotoja, investointihalukkuutta ja poikkitieteellistä yhteistyötä tutkijoiden ja eritaustaisten metsäbiotalouden toimijoiden välillä. Tiedepaneeli arvioi, että uusilla rahoitusmuodoilla ja tutkimuksen ja sidosryhmien aktiivisella yhteistyöllä voitaisiin esimerkiksi tukea arvonlisää nostavien investointien integrointia olemassa olevaan teollisuus- ja tutkimusinfrastruktuuriin.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:

Antti Asikainen, Riikka Paloniemi, Tekla Tammelin

Viitatut lähteet:

Tyrväinen L, Paloniemi R., Mäkelä M, Muotka T., Suopajärvi L., Leppänen J., Piiroinen T., Pynnönen S. ja Hokkanen A. 2024. Mitä metsiltä halutaan 2035? Kansalaisten, metsänomistajien, yritysten ja metsäpolitiikan näkökulma. Metsäbiotalouden tiedepaneelin raportti 3/2024. Metsäbiotalouden tiedepaneeli. Helsinki. 66 s. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-65456-2-2

Österberg, M., Karjalainen, M., Lintunen, J., Tammelin, T., Asikainen, A., Vakkilainen, E., Toivonen, R., Virta, P. Henn, A., Nuutinen, E-M., Kohl, J., Hassinen, J. 2024. Lankusta lääkkeisiin - Tuoteportfolion arvonnoususta uutta arvonlisää metsäsektorille. Metsäbiotalouden tiedepaneelin raportti 1/2024. Metsäbiotalouden tiedepaneeli. Helsinki. 36 s. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-65456-0-8